

Ключові слова: самоосвіта, внутрішня мотивація учнів, різні типи занять, контроль засвоєння знань, організація самостійної роботи.

SUMMARY

Chursinova O. O. Innovative Methods in Studying French.

The article is devoted to innovative teaching methods, which are performed by presently formed social order of society, answering all criteria of the concept of "innovation", namely "creative idea", "process of improvement through introduction of any innovations", "new idea, method or technology". Proper use of educational programs combines all possible types of training and, by its characteristics, becomes an ideal means of learning that can affect all the organs of human perception of the necessary information.

Key words: self-education, internal motivation of students, different types of classes, control of knowledge acquisition, organization of independent work.

*I. Д. Юрченко
(Бахмут)*

УДК 821.111(73)-845.09

ПРОБЛЕМА АНГЛІЙСЬКОСТІ

У РОМАНІ К. ІШІГУРО «THE REMAINS OF THE DAY»

Література Англії ХХ століття багатогранна, різнопланова і мультикультурна. Зважаючи на той факт, що Великобританія після війни була однією з країн-переможців, англійська мова набула широкої значимості й популярності і стала вважатися інтернаціональною мовою. Міграція, яка була розповсюджена на той період часу, значно вплинула на розвиток культури та мистецтва Великобританії в цілому. Вона внесла певний колорит до творчості письменників та надала їй нового значення.

Британські письменники неанглійського походження намагалися створити свій англійський роман, спираючись на характерні риси класичної літературної спадщини. Особливо ми можемо простежити цей вплив на

прикладі поєднання східної та західної культур. С. П. Толкачов характеризував цей феномен наступним чином: «Ці «нові англійці» засвоюють традиційну британську культуру, яка накладається на їх природні і культурні архетипи, що проявляється на різних рівнях творчого процесу, в першу чергу, в гібридизації їх літературних текстів, які досить чітко розрізняються на тлі творів традиційних британських письменників» [8, с. 12]. Прикладом подібного мультикультуралізму може слугувати творчість Салмана Рушді, Тімоті Мо, Вікрама Сета, Ханіфа Курейші, Тібора Фішера, Кадзуо Ішігуро та ін.

Дослідженням проблематики роману К. Ішігуро «The Remains of the Day» (1989), який приніс письменникові визнання, займалися Т. В. Бондаренко, Г. С. Стовба [7], О. Г. Сидорова [6], Л. Ф. Хабібуліна [9], які намагалися виокремити риси англійськості, проаналізувати образ дворецького з точки зору крос-культури та виокремити лінгвокультурний підтекст типажу британського дворецького. Незважаючи на досить частотне звернення до аналізу роману, «етнічний» аспект, як частина художнього світу твору залишає простір для вивчення. Тож, метою пропонованої статі є дослідження проблеми англійськості у романі К. Ішігуро «The Remains of the Day». Актуальність теми полягає у тому, що у вітчизняному літературознавстві творчість британського письменника японського походження з позиції співвідношення національних світоглядів і культур, вивчена недостатньо. Важливість даної спроби зумовлена, також, популярністю компаративних студій у сучасній науці.

Роман К. Ішігуро «The Remains of the Day» охоплює декілька часових проміжків: до Другої світової війни (з середини 1930-х, з деякими флешбеками оповідача аж до початку 1920-х) та після (1950-ті роки) – таким чином, автор відображає зміни в англійському суспільстві, нові пріоритети та ставлення людей до життя, що змінилося. О. С. Бойніцька характеризує такий прийом як «подвійний фокус», маючи на увазі, що твори, у яких він застосований, мають своєрідну інверсію: «поетика «сучасного» виміру тяжіє до традиційної, скажімо, вікторіанської, моделі роману, у той час, як поетика «минулого» виміру – до постмодерністської. Такий «обмін» надає можливість розташувати

необхідні акценти, показати звичне як незвичне, виявити відсутнє тощо» [1, с. 41-42].

Звертаючись до спостережень О. Г. Сидорової, необхідно підкреслити, що К. Ішігуро використовує типові для англійської літератури моделі опису побуту, картин життя героїв: «маєток з його прекрасним будинком (вітальня, портрети предків, буфетна зі столовим сріблом і рідкісною порцеляною, каміни, бібліотека, кімнати слуг на верхньому поверсі і багато іншого) і садом, господар маєтку, зразковий джентльмен лорд Дарлінгтон, його хрещеник, його гості, його дворецький, його економка міс Кентон, величезний штат слуг, деталі побуту, описані з ретельно точністю, майже з благоговінням, – кому прислужувати за столом, яка з двох китайських статуєток повинна стояти у вітальні, як і чим чистити столове срібло (останній проблема присвячені дві сторінки тексту), подорож по країні з путівником початку століття, пошуки і впізнавання описаних в ньому місць, мало змінилися пейзажів, пагорбів, луків, заходів, сільські готелі, вежі, собори, паби» [6, с. 50]. «The study doors are those that face one as one comes down the great staircase. There is outside the study today a glass cabinet displaying various of Mr Farraday's ornaments, but throughout Lord Darlington's days, there stood at that spot a bookshelf containing many volumes of encyclopedia» [11, с. 51], «Today, the old banqueting hall no longer contains a table and that spacious room, with its high and magnificent ceiling, serves Mr Farraday well as a sort of gallery. But in his lordship's day, that room was regularly required, as was the long table that occupied it, to seat thirty or more guests for dinner» [11, с. 84], – за допомогою подібних описів автор передає національний колорит Англії та допомагає зануритися в атмосферу того часу.

Якщо брати до уваги обрамлення твору, то перше, що припадає в очі – образ Дарлінгтон-хола, який є мовчазним свідком кращих років самого Стівенса. Цей величезний маєток – власний світ героя. Невипадково К. Ішігуро в спогадах свого персонажу показує величезний будинок з багатьма кімнатами і неймовірними за красою фасадами. З цим замком пов'язано усе життя героя, і, можна зробити висновок, що і його особистість, внутрішній світ. Неможливо

уявити дворецького без Дарлінгтон-хола, та і сам герой не дає нам такої змоги. Він постійно звертається до нього, ніби до єдиного друга, який його зможе зрозуміти, та ніби до єдиного свідка, який зможе його виправдати.

О. С. Коршунова виділяє наступні риси, притаманні типовому англійцю: пунктуальність, консерватизм, педантичність, освіченість, ввічливість, акуратність, манірність, інтелігентність [4]. Тому не дивно, що письменник, маючи на меті зображення англійського характеру, втілив його в образі саме дворецького. В уявленні читача представник цієї професії повинен мати саме ці риси. Цікавими у даному контексті видаються роздуми Стівенса про свій рід діяльності в аспекті порівняння англійців та мешканців континентальної Європи: «Continental are unable to be butlers because they are as a breed in capable of the emotional restraint which only the English race are capable of. Continentals – and by and large the Celts, as you will no doubt agree – are as a rule unable to control themselves in moments of strong emotion, and are thus unable to maintain a professional demeanour other than in the least challenging of situations. If I may return to my earlier metaphor – you will excuse my putting it so coarsely – they are like a man who will, at the slightest provocation, tear off his suit and his shirt and run about screaming. In a word, 'dignity' is beyond such persons. We English have an important advantage over foreigners in this respect and it is for this reason that when you think of a great butler, he is bound, almost by definition, to be an Englishman» [9, с. 47], – герой стверджує: тільки англійці можуть бути справжніми дворецькими, що зумовлено особливостями національного менталітету. Також, серед внутрішніх якостей Стівенса назвемо замкнутість, бездушність, холодність, розважливість, зарозумілість. К. Ішігуро ніби навмисно створює загалом стереотипний образ англійця.

Стівенс – це людина-скала, людина-принцип, людина, яка завжди тримає слово. Він непорушний у своїх діях та думках. Це саме така людина, яка за час, проведений у Дарлінгтон-холі, змогла заслужити собі гарну репутацію, і небезпідставно. У своїх спогадах головний герой пригадує саме такі випадки, де він проявив себе як майстер своєї справи та відмінний професіонал,

непорушним і основним правилом якого є виконання своїх обов'язків. Неможливо не згадати у цьому контексті ситуацію з батьком Стівенса. Навіть така безнадійна і трагічна обставина, як смерть, залишає головного героя стриманим та неемоційним. Він продовжує свою роботу, виправдовуючи це тим, що його батько вчинив би так само. Для нього почуття обов'язку та довіра господаря на першому плані, й кожен гідний дворецький повинен про це завжди пам'ятати.

Протягом усього роману Стівенс хоче з'ясувати, що таке гідність дворецького. Саме таке питання пропонує читачу К. Ішігуро, але під дворецьким він має на увазі уся англійську націю. «... 'the most crucial criterion is that the applicant be possessed of a dignity in keeping with his position. No applicant will satisfy requirements, whatever his level of accomplishments otherwise, if seen to fall short in this respect» [11, с. 52], – Стівенс, цитуючи кодекс Спільноти Гейса, організації, яка включала у свої лави дворецьких тільки «вищого класу», наголошує на гідності як основоположної якості людини його професії.

Повертаючись ще до вікторіанської епохи, згадаємо ідеали людей того часу: вищий світ ховався під масками моральності, порядності, добродійності, дотримання правил. У якості прикладів можна навести образи героїв романів «Гордість та упередження» Дж. Остін чи «Ярмарок марнославства» В. Теккерея, де усі намагаються показати себе з кращого боку, але у той самий час пліткують про власних друзів, намагаються виправдати аморальні вчинки та при цьому зберегти своє «чисте» ім'я. Як зазначає С. П. Толкачов, «дворецький, якого оточують в одній із ситуацій приймають за аристократа, в кінцевому підсумку, сам починає грати цю роль. Все це змушує задуматися над системою віртуозного лицемірства всередині англійського суспільства, яке, будучи розділеним на жорсткі касти змушує людей постійно видавати себе за інших» [8, с. 14]. У романі «The Remains of the Day» розвивається та ж сама тенденція: Дарлінгтон-хол слугує місцем для постійного прийому гостей вищих верств населення, де відбуваються різні події, які так чи інакше впливають на

оточення. Саме за такою Англією сумує Стівенс, саме такої Англії йому не вистачає.

Спираючись на це, ми можемо зробити висновок, що сам Стівенс носить маску. На перший погляд, перед нами постає людина з великим почуттям обов'язку та відданості своєму господарю. Він ніколи не сперечається з лордом Дарлінгтоном, ми навіть не можемо зрозуміти його власну думку з приводу деяких наказів. Але з іншого боку, це людина, якій затишно у цьому образі, тому що він сам у такий спосіб знімає з себе відповідальності. Він немов машина, яка робить те, що їй наказують, навіть якщо це зовсім не правильно і не гідно людини. Для Стівенса немає нічого важливішого за свою гідність, і він, одягнувши маску людини, яка не має ні емоцій, ні почуттів, «гідно» виконує свої обов'язки. Він звик бути тінню цього маєтку, він є, так би мовити, однією з її кімнат.

Тоді зрозуміло, чому він так захоплюється своїм господарем та зі смутком згадує ті часи. Для Стівенса ті правила, яких дотримувалися в ХІХ столітті, – стриманість, вихованість, тактовність, моральність – залишаються актуальними, хоча у ХХ столітті люди, загалом, ними нехтують. Англійці стали більше приділяти увагу внутрішній наповненості особистості, ніж зовнішній обгортці. На зміну старому поколінню, прийшло нове, з новим, «американським», яке вважається вільним і неупередженим, ставленням до життя (містер Фарадей). Дворецький намагається відноситися до нового хазяїна нейтрально, але все одно розуміє, що вже не буде, як раніше. Все змінилося, але чи змінився сам герой? Тільки-но познайомившись із новим господарем, дворецький не може звикнути до нього. І навіть тонкий англійський гумор не допомагає йому впоратися з цим завданням. Все це свідчить про те, що Стівенс просто не пристосований до нового суспільства. Його минуле є єдиною можливістю вижити в цьому світі.

Недарма головний герой після довгих вагань, все ж таки вирішує відправитися у поїздку. Під час цієї подорожі Стівенс бачить пейзажі, які допомагають йому пригадати усе те, що в у нього залишилося. Зовнішньо дворецький залишається спокійним та розважливим. Вирушаючи у поїздку, він

збирається неохоче, змушує нас і себе повірити в те, що це швидше вимушена поїздка, ніж його власне бажання. Відтворюючи у своїх спогадах образ міс Кентон, він намагається показати і тут свою перевагу, вказуючи їй на вигадані помилки, тільки для привертання її уваги. Він ніколи не показує почуттів, тому складається думка, що у нього їх зовсім не має.

Питання його стосунків з міс Кентон не можна залишити осторонь, тому що це є однією з душевних трагедій головного героя. Хоча сам він не визнає того, що мав і, навіть через двадцять років, має почуття до неї, але у своїх спогадах він приділяє цьому лише невелику увагу. Він ніби виправдовується перед читачем, що між ним і єдиної гідною жінкою для нього були суто робочі відносини. Ті часи, коли вони працювали разом, засвідчують тільки те, що вони були гарною командою. Саме тому Стівенс вирушає до неї: на його думку, це – зовсім не крик про допомогу, крик безвихідності та моральної виснаженості. За зовнішньою оболонкою стриманої та раціональної людини дворецький приховує внутрішній дисбаланс та втрату віри у порятунок.

Дослідники сучасної британської прози, О. Джумайло, зокрема, виокремлюють у творчості постмодерністів такий прийом, як «душевна гра», де спогади слугують руйнівною зброєю для ілюзорною реальності, спогади кожен раз приймають нові форми [3]. Усе це призводить до того, що життєвий досвід героя створює особистий сюжет, у даному випадку сюжет смутку і втрат та наполегливого повернення до старої Англії, дисциплінуючої та стриманої.

Для К. Ішігуро взагалі характерно постійне повернення до минулого, як до тієї рани, яку майже усі герої намагаються приховати та яка з роками кровоточить усе більше: «Спогади починаються з моменту розпаду сімейної ідилії, переїзду, втрати батьківщини. Таким чином, сама пам'ять починається з рани, почуття власного сирітства в світі, положення поза домом і сімейних зв'язків» [2, с. 154]. Але ж зовнішнє цього неможливо побачити. Герой роману «The Remains of the Day» приречений бути нещасним, хоча він не зупиняється та намагається виправити помилку двадцятилітньої давнини.

Уся життєва ситуація Стівенсом тільки підтверджує це. Обираючи між посадою і особистим щастям, він зупиняється на першому, адже керується,

перш за все, розумом. А коли розуміє, що усе це в його житті – лише ілюзія, то прагне виправдати себе. Можливо, герой шукає міс Кентон навіть не для того, щоб бути разом, а для того, щоб саме вона підтвердила, що Стівенс вчинив правильно і зовсім не винний у тому, що з ним відбувається, що вона його розуміє і навіть підтримує. Така безнадійність змушує ще раз виправдати дворецького, бо він зробив те, що будь-який типовий англієць мав би зробити: усе обміркував та обрав правильне, раціональне рішення.

На цю ситуацію можна подивитися і з іншого боку. Якщо сам Стівенс був дійсно щасливим, коли слугував лорду Дарлінгтону, якщо він тільки у цьому бачив сенс існування, то з міс Кентон було все незрозуміло і туманно. У Дарлінгтон-холі він мав певний статус і пошану господаря. Тоді можна зробити припущення, що К. Ішігуро під маскою типового англійця зображає відданого самурая. Г. С. Стовба пояснює це тим, що «такий світогляд доблесного воїна, для якого служіння пану важливіше особистих інтересів, є традиційним для феодальної епохи, і абсолютно далеко для європейця ХХ століття. А, ось, для Японії, яка вийшла зі стану феодалізму тільки в ХІХ столітті, подібні установи зрозумілі і нині» [7, с. 225]. Стівенс – герой-воїн, для якого, у першу чергу, важливо служіння господарю, жертвуючи своїми інтересами.

Деякі дослідники творчості К. Ішігуро, акцентують постійний зв'язок романів митця з східними ученнями, що дійсно має підстави. Зокрема, Л. Ф. Хабібুলліна пропонує проаналізувати взаємовідносини Стівенса і його батька у контексті синтоїзму: «Відданість сюзерену і турбота про батьків розглядається зазвичай у сукупності, при цьому підкреслюється важливість вшанування предків, але першочерговість шанування все ж віддається сюзерену» [9]. Тоді вже Стівенс постає перед нами у іншому світлі, і усі його дії стають зрозумілими. Він зовсім не холонокровний, він просто вихований у такий спосіб, щоб між батьками і сюзереном була лише тонка нить і більша її частина знаходилася на боці господаря. Літературознавці розглядають образ Стівенса як мультикультурний, крос-культурний (Г. С. Стовба) або іншокультурний (Л. Ф. Хабібুলліна).

Аналізуючи персонажа у рамках крос-культури, треба відзначити кодекс «бусідо», який є найважливішим для шляхетного самурая. Це така збірка правил, за якою повинен жити кожен поважаючий себе воїн. Самурай повинен володіти доблестю, честю, вірністю і покорюю. У цьому контексті поведінка Стівенса свідчить про відмінне дотримання усіх цих норм. Він ніколи не ставить дії лорда Дарлінгтона під сумнів, не сперечається, покійно виконує свої обов'язки, навіть якщо вони не зовсім приємні (варто пригадати ситуацію із племінником лорда та тактичним ставленням Стівенса до такої делікатної теми, а також його поведінки на обіді, коли він дізнався, що його батько помер). «“Односторонній” героїзм Стівенса, добровільна відмова від будь-яких поблажок, а також нескінченні міркування про «гідність» і «велич» якнайкраще відповідають його вірності цінностям самурая» [9], – коментує цю рису один з дослідників.

Письменник у такий спосіб висловлює іронію як до Великобританії, так і до Японії – в аспекті нещирого або удаваного почуття обов'язку та беззаперечного служіння: «Іронія полягає в тому, що, декларуючи ці цінності, нескінченно розмірковуючи про них, Стівенс, будучи вилученим зі звичного середовища, негайно порушує правила простої людської порядності, відрікаючись від лорда Дарлінгтона або мимоволі видаючи себе за джентльмена» [9].

Отже, проведене дослідження показало, що К. Ішігуро у романі «The Remains of the Day» намагався відобразити типовий образ англійця – консервативного та педантичного. Треба підкреслити, в той самий час, що дворецький Стівенс не володіє «англійськістю» у, так би мовити, чистому виді. Автор надав своєму персонажеві рис японського світосприйняття. Правильніше буде аналізувати його у рамках крос-культури, бо якості та поведінка персонажа у романі свідчать про поєднання двох культур – англійської та японської. Докладне вивчення цього питання представляє перспективу подальшої розробки теми. Також, інтерес представляє розгляд поетикальних ознак роману «The Remains of the Day», зокрема його жанрової своєрідності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойніцька О. С. Постмодерністська та реалістична поетика в англійському історіографічному романі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2011. Вип. 27. С. 41–44.
2. Бондаренко Т. В. Лингвокультурный типаж британский дворецкий: понятийная составляющая. *Вестник Волгоградского государственного университета. Серия: Языкознание*. 2008. № 2 (8). С. 152–155.
3. Джумайло О. А. За границами игры: английский постмодернистский роман. 1980-2000. *Вопросы литературы*. 2007. № 5. С. 7–45.
4. Коршунова Е. С. Образ англичанина в массовом сознании современного российского общества. *Омский научный вестник*. 2012. С. 106–109.
5. Лобанов И. Г. Модернистские интенции в творчестве Кадзуо Исигуро. *Современные исследования социальных проблем*. 2012. № 7 (15). URL:<http://20v-euro-lit.niv.ru/20v-euro-lit/articles-angliya/lobanov-modernistskie-intencii.htm>(дата звернення: 23.05.2018).
6. Сидорова О. Г. «Английский» роман Кадзуо Ишигуры. *Известия Урал. гос. университета*. Екатеринбург, 2001. № 21. С. 48–53.
7. Стовба А. С. Образ дворецкого в романе Кадзуо Исигуро «Остаток дня». *Світова література на перехресті культур і цивілізацій. Зб. наук. праць*. Вип. 6. Ч. II. Сімферополь: Кримський Архів, 2012. С. 219–229.
8. Толкачев С. П. Современная английская литература: учебное пособие для студентов факультета журналистики. Москва: ИМПЭ им. А. С. Грибоедова, 2008. 83 с.
9. Хабибуллина Л. Ф. «Японский» контекст романа К. Исигуро «Остаток дня». *Филология и культура*. 2012. №1 (27). URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/yaponskiy-kontekst-romana-k-isiguro-ostatok-dnya>(дата звернення 23.05.2018).

10. Bradbury M. The Modern British Novel 1878-2001. London: Penguin Books, 2001. 622 p.

11. Ishiguro K. The Remains of the Day. Vintage International, 2017. 245 p.

АНОТАЦІЯ

Юрченко І. Д. Проблема англійськості у романі К. Ішігуро «The Remains of the Day».

Дана стаття зосереджена на дослідженні англійськості на прикладі образу головного героя роману сучасного британського письменника К. Ішігуро «The Remains of the Day». Наведена різнопланова характеристика дворецького Стівенса, в ході якої були виявлені риси крос-культури: в даному випадку – японської та англійської. Міжкультурний вплив обумовлюється розкриттям головних проблем твору: політичного становища країни напередодні та після війни, міжособистісних стосунків, питань гідності та почуття обов'язку, кохання. У ході аналізу були виявлені риси «подвійного фокусу», де поєднується сучасний світ із минулим, що є характерним для постмодерністського напрямку.

Ключові слова: англійськість, крос-культурність, маска, синтоїзм, бусідо, самурай.

SUMMARY

Yurchenko I. D. The Problem of Englishness in K. Ishiguro's «The Remains of the Day».

This article focuses on the study of Englishness in the character of the protagonist of K. Ishiguro's «The Remains of the Day». The diversified characteristics of the butler Stevens are presented, the features of the cross-culture were revealed: in this case, Japanese and English. Intercultural influence is determined by the disclosure of the main problems of the work: the political situation of the country on the eve of and after the war, interpersonal relations, issues of dignity and a sense of duty, love. The analysis showed the features of the “double focus”, where the modern world is combined with the past, which is typical for the postmodernism.

Key words: Englishness, cross-culture, mask, shintoism, bushido, samurai.